

A BALATON-FELVIDÉK LEHATÁROLÁSAI

MÁTÉ Klaudia, SALLAY Ágnes, MIKHÁZI Zsuzsanna

Szent István Egyetem, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék
1118 Budapest, Villányi út 29-43. e-mail: mate.klaudia@phd.uni-szie.hu, sallay.agnes@tajk.szie.hu,
mikhazi.zsuzsanna@tajk.szie.hu

Kulcsszavak: Balaton-felvidék, lehatárolás

Összefoglalás: A Balaton-felvidék sokak által ismert és kedvelt úti cél, hazánk egyik meghatározó, turisztikai szempontból jelentős térsége. Arra a kérdésre viszont, hogy pontosan hol található a tájegység, meddig tart a Balaton-felvidék, nehéz mindenki számára kielégítő választ adni. Tanulmányunkban különböző szempontok szerint vizsgáltuk, melyek azok a települések, amelyek joggal nevezhetik magukat Balaton-felvidékinek és melyek azok, amelyek csupán élvezik a kedvező földrajzi fekvésükből fakadó előnyöket. Különböző szakterületek tanulmányait és jogszabályait vetettük össze annak alapján, hogy mely helységeket sorolja a Balaton-felvidék térségébe. Összesen 12 dokumentum lehatárolásait vizsgáltuk és ábrázoltuk térképen, amelyek 150 települést érintettek. A dokumentumok alapján három különböző csoport körvonalazódott, ezért tudományos/szakspecifikus, jogszabályban rögzített és fejlesztési célú csoportokba rendeztük a településeket. A három kategóriában eltérő eredmények születtek a Balaton-felvidék határvonalait illetően, az összesítést követően azonban egy jól lehatárolható, 22 települést magába foglaló Balaton-felvidéki tömb rajzolódott ki.

Bevezetés

A Balaton-felvidék nagyon régóta önálló egységként szerepel a köztudatban, harmóniája a természet és az emberi tevékenység együttműködésének eredménye. A térségben található különleges geológiai képződmények, a tanúhegyek, a növényzet és a köztük megjelenő szőlők, a pincék valamint a települések igen jellegzetes tájképet alkotnak, és ez a táj a laikusok mellett a művészek számára is kedvelt téma. Egy kálváriákkal kapcsolatos kutatás keretében 2016-ban a Balaton-felvidék vallási emlékeivel kezdtünk foglalkozni (Mikházi et al. 2016). Területi tervezőként első lépésben a kutatási területünket szerettük volna a Balatontól északra elhelyezkedő települések közigazgatási határai alapján, térképen lehatárolni. Ekkor szembesültünk azzal, hogy bár mindenki számára evidens, hol található és meddig húzódik a Balaton-felvidék, a különböző tudományterületek valamint a tervezési és a fejlesztési dokumentumok értelmezései egészen különbözőek. A földrajzi és egyéb területi lehatárolások települési szinten nem egyértelműek, a terület- és a településfejlesztés viszont egyértelműen a települések közigazgatási határaihoz kötődik. Jelen cikkünkben a Balaton-felvidék különböző lehatárolásainak áttekintésére teszünk kísérletet.

A jogszabály által meghatározott lehatárolások mellett fejlesztési dokumentumokat (világörökségi felterjesztés, turisztikai program stb.) és egyes szakterületek (földrajz, geológia, régészet, építészet, néprajz) meghatározásait néztük át, így láthatóvá vált, hogy egyáltalán nem egyértelmű, mely települések mondhatják magukat joggal Balaton-felvidékinek.

Kutatásunkban az alábbi kérdésekre keressük a választ:

- Hol van a Balaton-felvidék északi határa?
- Hol van a déli határ? A Balaton parti települések részei-e a felvidéknek, vagy önálló egységet képeznek?
- Beszélhetünk-e egységes, összefüggő Balaton-felvidékről, vagy több kisebb egységre bontható?

- Kelet-nyugati irányban az egész Balatontól északra elterülő terület a Balaton-felvidék része, vagy vannak olyan területek, ahol már másik tájegységről beszélhetünk?

Anyag és módszer

A megvizsgált tervezési és fejlesztési dokumentumok (1. táblázat), valamint a szakterületek tudományos publikációi alapján három kategóriába soroltuk az egyes meghatározásokat, összesen 12 térképi ábrázolást vetettünk össze. Az első csoportban a tudományos és szakspecifikus lehatárolásokat feleltettük meg a települések közigazgatási határainak. Ebbe a csoportba tartoznak a kistáj-szintű lehatárolások (Balaton-felvidék és medencéi kistáj, Balatoni Riviéra kistáj, majd ennek folytatásaként a Tapolcai-medence kistáj, a Badacsony–Gulács-csoport kistáj, a Keszthelyi-fennsík kistáj és a Keszthelyi-riviéra kistáj), az általános földtani lehatárolások valamint a Balaton-felvidéket alkotó medencék (Tihanyi-félsziget, Tapolcai-medence, Pécselyi-medence, Káli-medence, Kis-Balaton és a Keszthelyi-hegység) települései. Szintén ebben a csoportban tüntettük fel a különböző szakterületek (régészeti, tájépítészet, építészet és néprajz) lehatárolásait is. A második csoportot a jogszabályban rögzített lehatárolások alkotják, amelybe a Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi várományos terület, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park működési területe valamint az 144/1950. MT rendeletben megfogalmazott Balaton-felvidéki járások települései tartoznak. A harmadik csoportot a fejlesztési célú lehatárolások alkotják, úgy mint a Balaton-felvidéki borvidék területe, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet valamint a Balatoni Regionális Idegenforgalmi Bizottság a Balatontól északra eső területe és a Balaton-felvidéki LEADER csoport létrehozásához szükséges vidékfejlesztési célú lehatárolás. Az előzőekben felsoroltak csupán a térképen ábrázolható részét jelentik azon dokumentumoknak, melyeket megvizsgáltunk. Számos olyan publikációt is feldolgoztunk, mely alapján egyértelműen nem határozható le a Balaton-felvidék települési szinten. Munkánk során az egyes dokumentumok által megnevezett településeket térinformatikai program segítségével ábrázoltuk térképen. QGIS 2.10.1 'Pisa' nyílt forráskódú szoftverrel EOVS HD72 vetületi rendszerben dolgoztunk (QGIS 2016).

1. táblázat A feldolgozott dokumentumok áttekintése

Table 1. Overview of the analysed documents

TUDOMÁNYOS, SZAKSPECIFIKUS LEHATÁROLÁSOK	JOGSZABÁLYBAN RÖGZÍTETT LEHATÁROLÁSOK	FEJLESZTÉSI CÉLÚ LEHATÁROLÁSOK
• Balaton-felvidéki medencék • Magyarország Kistájainak Katasztere • Földtani lehatárolás • Régészeti és tájépítészeti lehatárolás • Építészeti és néprajzi lehatárolás	• Balaton-felvidéki Nemzeti Park működési területe • Világörökségi várományos helyszín • Járások az 144/1950. MT rendelet alapján	• Balaton Kiemelt Üdülőkörzet a Balatontól északra • Balaton RIB • Élhető Balaton-felvidék Leader • Balaton-felvidéki borvidék

Tudományos, szakspecifikus lehatárolások

A földrajzi lehatárolás alapja a domborzat, a felszínborítás és a vízrajz, amit felülírnak különböző adminisztratív határok. Az első kézenfekvő gondolat egy ilyen kutatási munka esetén egy már meglévő kidolgozott tájbeosztásra hagyatkozni. A hazai hierarchikus tájbesorolási munkák közül a legszélesebb körben elfogadott és használt Magyarország kistájainak katasztere (Marosi és Somogyi 1990, valamint Dövényi 2010) vonatkozó részeit tanulmányoztuk. A tájbeosztás természetföldrajzi, azon belül nagyrészt geomorfológiai,

kisebb részben közzétani alapokon nyugszik. Ezt földtani (Budai et al. 1999), florisztikai (Borhidi 2003, Penksza et al. 2008) és vízrajzi (VKKI-KDTVIZIG 2010) vizsgálatokkal egészítettük ki.

Marosi és Somogyi (1990), valamint Dövényi (2010) lehatárolása alapján csak egy, a Balaton-felvidék és kismedencéi kistáj hordozza nevében is a Balaton-felvidék megnevezést. Térképen látható, hogy ez a Balaton északi partjának csak igen kis részét fedi le. Összesen hat kistáj érintett a vizsgált területen. A Balaton-felvidék és kismedencéi kistáj a Dunántúli-középhegység nagytáj, Bakonyvidék középtáj és a Balaton-felvidék kistájcsoport része a Badacsony-Gulács csoport és a Vilonyai-hegyek kistájjal együtt. A meghatározás szerint a kistáj Veszprém megye 20 településének közigazgatási területén helyezkedik el, határa a Balaton parti sávjára nem terjed ki. Az, Balatoni-riviéra néven önálló kistájként szerepel, amely a Balatonfűzfőtől Badacsonyig terjedő északi partszakaszt jelenti, és 17 települést foglal magába. Továbbá külön veszik a Tapolcai-medence kistáját (amely a Balaton partjától északra öblösödik be a Keszthelyi-hegység és a Balaton-felvidék között nyolc településsel), a Keszthelyi-riviérát (amely a Keszthelyi-hegység és a Balaton part közötti kistáj, öt településsel, a Badacsony-Gulács-csoportot (a Tapolcai- és a Káli-medence között öt településsel) és a Keszthelyi-fennsík kistáját (a balatoni és a hévízi üdülőtértség háttérterülete öt településsel) (1. ábra/a). A Balaton-felvidék medencéi közé a Tihanyi-félsziget, a Tapolcai-medence, a Pécselyi-medence, a Káli-medence, a Kis-Balaton és a Keszthelyi-hegység tartoznak (http1) (1. ábra/b).

A „Balaton-felvidék földtana” című, 1999-ben kiadott és a Balaton-felvidék részletes földtani adatait tartalmazó könyvben a szerzők ismertetik, hogy a Balaton-felvidék földtani újrafelvétele az 1981-ben zárult bakonyi térképezési program folytatásának tekinthető. Kijelentik, hogy a Balaton-felvidék földrajzi, de különösen földtani tekintetben sem választható el a Bakonytól. Ezért a Balaton-felvidék földtani térképe némiképp túlnyúlik a tájegység földrajzi határain. Magában foglalja a Keszthelyi-hegység teljes tömegét, a Zalasántó-Várvölgyi-medencét, nyugat felé a Zalai-dombvidék keleti peremét. Északkeleten – Veszprém környékén – a Déli-Bakony keskeny sávját, keleten pedig a Mezőföld legnyugatibb csatlakozó részét (Budai et al. 1999). Ugyanakkor arra nem térnek ki, hogy hol húzódnak a „tájegység” valódi határai?

A Balaton-vidék flórajárásba (*Balatonicum*) a Balaton-felvidék, a Keszthelyi-hegység és a Balaton környéki bazaltvulkánok tartoznak. A Balaton-felvidék szűkebb lehatárolását ezen belül nem adják meg. Általánosan jellemző, hogy a mészkedvelő tölgyesek ebben a régióban már zonálisan is, azaz tetőhelyzetben is megjelennek. A számos mediterrán–szubmediterrán flóraelem közül a cseres-tölgyesekből (*Asphodelo-Quercetum cerris*) a királyné gyertyáját (*Asphodelus albus*) és a dunántúli imolát (*Centaurea fritschii*), a karsztbokor-erdőkből (*Cotino-Quercetum*) a bokros koronafürtöt (*Coronilla emerus*), a zárt dolomit sziklagyepekből (*Festuco pallentis-Brometum pannonici*) a szőke oroszlánfogót (*Leontodon incanus*), a virágban gazdag lejtősztyepepekről (*Cleistogeni-Festucetum rupicolae*) az őszi csillagvirágot (*Prospero elisae*) emeljük ki. A Sümeg környéki kavicstakarók mészkerülő növényzete, a rekettyés fenyér (*Genisto-Callunetum*) sajátos kontrasztként jelenik meg, jellegzetes növénye a csarab (*Calluna vulgaris*). A Káli- és a Tapolcai-medence lágjain részben kipusztult jégkori maradványfaj a lisztes kankalin (*Primula farinosa*) és a havasi hízóka (*Pinguicula alpina*) (Borhidi 2003).

Vízrajzi szempontból megvizsgáltuk a területre vonatkozó Vízyűjtő-gazdálkodási terveket. A Balaton-felvidéket a 4-2 Balaton közvetlen vízyűjtő-gazdálkodási terv (VKKI-KDTVIZIG 2010) érinti. A szövegben a Balaton-felvidéket, mint a vízyűjtőt alkotó egyik tájegységet nevezik meg, ennél részletesebben sem szövegesen, sem térképen nem határolják le.

A Balaton-felvidék földrajzi és települési határait kutatva tapasztaltuk, hogy az egyes, egymáshoz közel álló szakterületek is eltérően vélekednek. A lehatároláshoz más-más, a saját szakmai szempontjukból meghatározó tényezőket emelnek ki.

Régészeti szempontból a Balaton-felvidék a római időkben volt a legjelentősebb: ezen a területen számos római villát, birtokmaradványt találhatunk. A Pannónia régészeti kézikönyve című kiadvány alapján a Balaton-felvidéken a következő településeken találhatóak római kori emlékek:

- Nagybirtok: Balácán (Villa urbana: peristylum, freskó, stukkó, mozaikok, fűtőcsatorna. Villa rustica: horreum, fürdő, lakóépületek, kettős körítőfal);
- Középbirtok: Gyulafirátót-Pogánytelken (Villa urbana: peristylum, freskó, fűtőcsatornák. Villa rustica: raktár, műhely, fürdő, kemencék, ólomöntő műhely), Kékkúton (Villa urbana: freskótöredékek, fűtőcsatorna. Villa rustica: horreum), Örvényesen (Villa rustica: kovácműhely felszerelése), Szentkirályszabadja-Romkúton (Villa urbana: hipocaustum. Villa rustica), Tüskeváron (Villa rustica), Sümegen (Útállomás és horreum) (Mócsy és Fitz 1990).

Firnigl (2012) doktori értekezésében a római kori villák történeti környezetét vizsgálta a Balaton-felvidéken. A vizsgálati területet a Bakony lábánál jelölte ki, ahol az egykori, a mai Veszprém, Nagyvácszony és Tapolca között haladó főútvonal tekinthető a legjelentősebb, a rómaiak megtelepedését is meghatározó objektumnak. Az út mentén lévő lelőhelyek és az attól délre, a Balaton északi partjáig terjedő zóna lokalizálható emlékeinek körét, ezt a hozzávetőlegesen 16 km széles sávot, a Balaton keleti és nyugati partvonalára is kiterjesztette (1. ábra/c). „Természetesen ettől északabbra is létesültek települések és villák a római korban, azonban a Balatonfelvidék kistájának északi határát is ez a természetes törésvonal mentén húzódó út képezi (in: Marosi 1990, p. 609.)” (Firnigl 2012). A kistáj e sávját a Balaton teljes északi partja mentén végigfuttatta, és a törésvonaltól a tópartig haladó zónát vont a részletes vizsgálat alá. Munkájában húsz településen azonosított és vizsgált villát és hét településen telepet.

A bevezetésben említett módon egy vallásturisztikai kutatás során kezdtünk tájépitészként a Balaton-felvidék lehatárolásával foglalkozni. Ekkor szembesültünk azzal, hogy míg természet-földrajzilag a Balaton-felvidék pontosan lehatárolható, közigazgatásilag már nem ilyen egyértelműek a határok. Több forrást is feldolgozva nem találtunk egyéb pontos településszintű meghatározást. Kutatásunkban akkor szakirodalmi források figyelembevételével 70 települést magába foglaló területet határoltunk le Balaton-felvidékként, melynek határai:

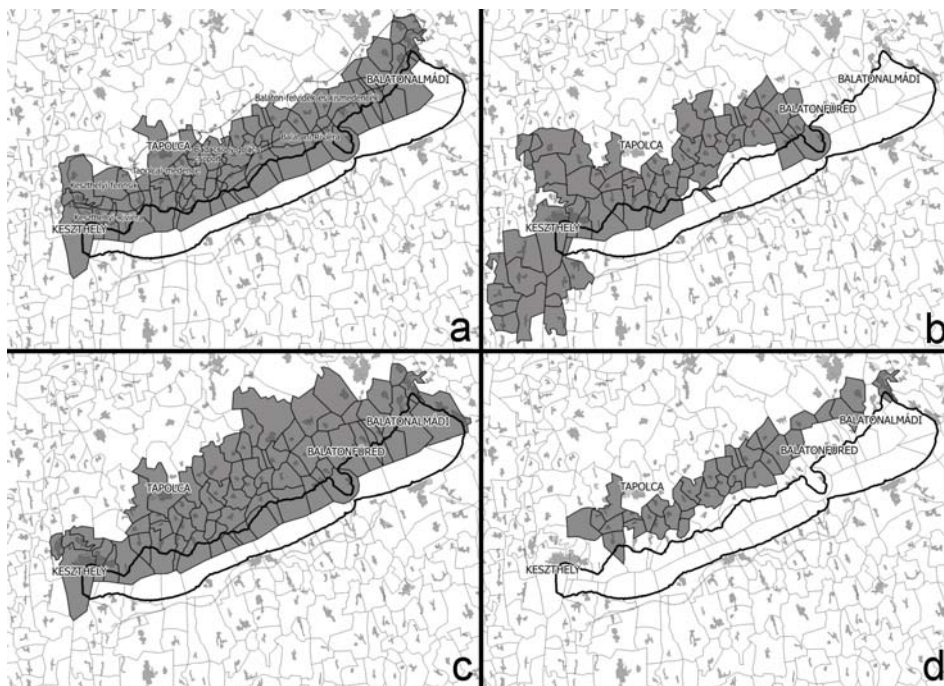
- nyugaton: Keszthely – Hévíz;
- keleten: Balatonfűzfő;
- délen: a tó;
- északon: a 77-es út nyomvonala volt (Mikházi et al. 2016).

Az eredmények torzulásának elkerülése érdekében a régészeti és a tájépitészeti lehatárolásokat – lévén ugyanazt a 70 települést foglalják magukba – összevontan kezeltük a továbbiakban.

Néprajzilag a Balaton-felvidék a Balaton északi partján emelkedő, a Bakony déli előterét képező hegy- és dombvidék irodalmi eredetű neve (Balassa és Ortutay 1979). A Balaton-felvidéken jelentős számú kismemesi eredetű paraszti lakosság él, amelyet fejlett, polgárosult népi kultúra jellemez. A Balaton-felvidék déli felét változó kiterjedésben a Balaton-mellék részeként tárgyalják némely szakirodalmi források (Ortutay 1977). A szőlőhegyek képét a történeti stílusok formálták (barokk, copf, klasszicista), melynek emlékei a műemléki jelentőségű présházak. A balatoni borok hírneve más jeles történeti borvidékekhez képest (pl.

Szerémség vagy Tokaj-Hegyalja) jóval később, csak a 18. században kezdett emelkedni és a 19. század első felében, derekán érte el tetőpontját (Verebélyi én.). A Balaton és a Kis-Balaton szűkebb környezetét némely források változó kiterjedésben Balaton-mellék megnevezéssel tárgyalják.

A Balaton-felvidéket építészeti szempontból az elmúlt évtizedekben sokan és sokféleképpen határolták le. Munkánk során mi a legfrissebb, legelfogadottabb Balaton-felvidéki építészeti útmutatóban írtakat vettük irányadónak (1. ábra/d) (Krizsán 2015). Az építészeti lehatárolás nagymértékű egyezést mutat a néprajzi lehatárolásokkal, ami nem véletlen, hiszen az építészek a népi építészeti emlékek megőrzését tartják fontosnak. A népi építészeti emlékek feltárásánál megfigyelhetjük, hogy a hagyományos háztípusok elsősorban a Balaton északi partjától eltávolodva, a kisebb falvakban lelhetők már csak fel, hiszen a parti települések már a 20. század első felében, a balatoni üdülés elterjedésével inkább polgárosodottabb jelleget kaptak.

1. ábra A tudományos/szakspecifikus lehatárolások érintett települései: a. Kistájak, b. Balaton-felvidéki medencék, c. Régészeti és tájépítészeti megközelítés, d. Építészeti és néprajzi lehatárolás

Figure 1. Settlements of the analysed territory and the aspects of grouping: a. micro regions, b. Balaton Uplands Basins micro region, c. Archaeological and landscape architectural approach, d. architectural and ethnographic approach

Jogszabályban rögzített lehatárolások

Az egyik legfontosabb jogszabály által meghatározott Balaton-felvidék lehatárolás a Balaton-felvidéki Nemzeti Parké [31/1997. (IX. 23.) KTM rendelet]. A Nemzeti Park kilenc tájegységre tagolódik: Tihanyi-félsziget, Pécselyi-medence, Káli-medence, Tapolcai-medence, Keszthelyi-hegység, Kis-Balaton, Magas-Bakonyi Tájvédelmi körzet, Somló Tájvédelmi Körzet, Mura-menti Tájvédelmi Körzet (2. ábra/a). A Nemzeti Park Igazgatóság honlapja alapján: „Az 1997-ben megalakult Balaton-felvidéki Nemzeti Park a Balaton északi partján, 1–15 km szélességű sávban húzódik, területe (mintegy 57.000 hektár) hat korábbi tájvédelmi körzetet foglal magában: a Kis-Balaton, a Keszthelyi-hegységet, a Tapolcai-medencét, a Káli-medencét, a Pécselyi-medencét és a Tihanyi-félszigetet” (http1).

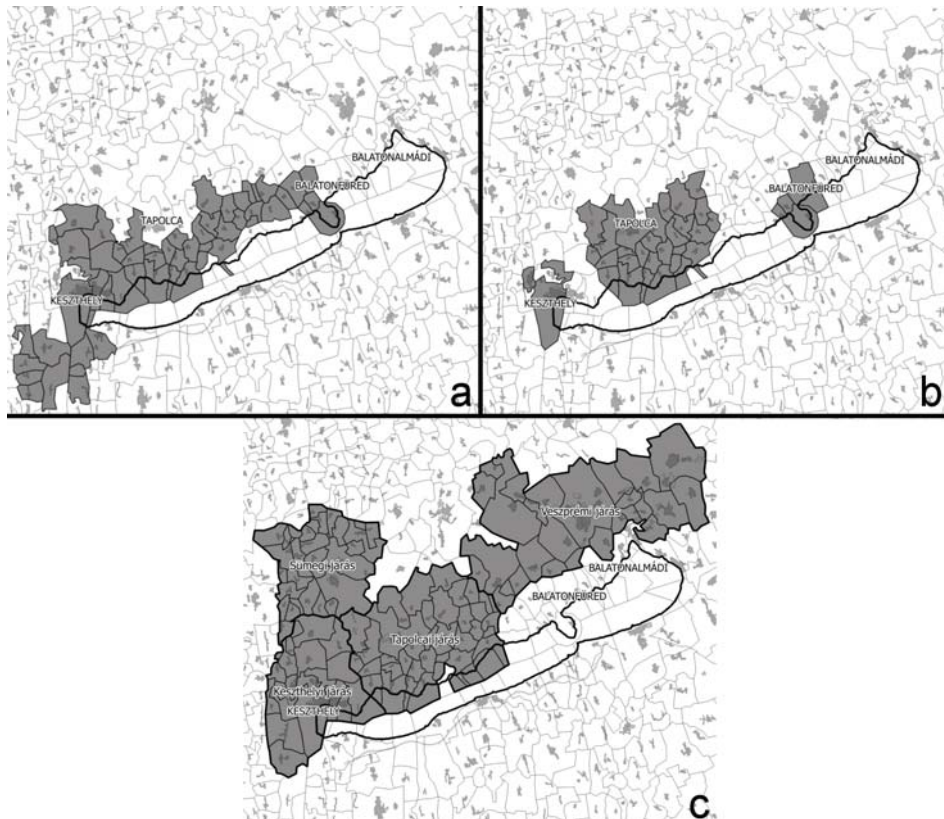
A Balaton északi partján található természeti és kulturális értékeknek köszönhetően több területet is világörökségi címre érdemesnek találtak az elmúlt évtizedekben. 1986-ban

kísérelték meg először a Balaton-felvidéken fekvő „Káli-medence” UNESCO Világörökség listára történő felterjesztését. 1993-ban „Bencés vonulat” címen Tihany felkerült a világörökségi várományos listára, majd egy 2001. évi felterjesztés eredményeként Hévízi-tó is. Ugyancsak 2001-ben Tapolca város a „Tapolcai-medence Tanú-hegyei” címmel tett felterjesztést. A három jelöltet 2003-ban a „Tihanyi-félsziget, a Tapolcai-medence tanúhegyei és a Hévízi-tó” elnevezéssel természeti kategóriában szerepeltették a világörökségi várományosi listán, majd 2004-től „kultúrtáj” kategóriában. A Balaton Törvény 2008. évi módosítása során a Parlament a Balaton-felvidéki világörökségi várományos helyszínt kiegészítette a Káli-medencével, beemelte a törvénybe kiemelve a világörökség várományos övezetét. 2014-ben a keszthelyi Festetics Kastély, annak kastélyparkja, továbbá a Georgikon-major történeti épületegyüttes csatlakozott a fenti, védendő örökségek körébe (http2).

A „Balaton-felvidéki kultúrtáj” világörökség várományos helyszín a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén jelenleg 34 települést érint, melyet a 27/2015. (VI. 2.) a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről című MvM rendelet tartalmaz [27/2015. (VI. 2.) Korm. rend.]. A folyamatos bővítéssel kijelölt terület azonban nem egységesen fedi le a Balaton-felvidéket, hanem annak csak egyes részeit tartalmazza:

- Tihanyi félsziget: négy település
- Tapolcai-medence és a Káli-medence: 28 település (bele tartozik Keszthely is)
- Hévíz, a Hévízi-tó természetvédelmi területe: egy település
- Balatonfüred, Balatonfüred műemléki jelentőségű területe: egy település
- Keszthely, Festetics-kastély és kastélypark: egy település (2. ábra/b).

A kutatásban meghatározó forrásunk volt Koppány Tibor A Balaton-Felvidék románkori templomai című munkája, amelyben az akkori közigazgatás alapján négy járást sorolt a Balaton-felvidékhez: a Keszthelyi, a Sümegi, a Tapolcai és a Veszprémi járásokat (Koppány 1963). A 144/1950. (V. 20.) MT rendelet alapján (a járások területének rendezéséről) – mely az 50/1983. (XII. 28.) MT rendelet életbe lépésével veszítette hatályát – az 1963-as járások települési szinten ábrázolhatóak, így jelen tanulmányunkban ezt a közigazgatási szempontot is figyelembe vettük (2. ábra/c).

2. ábra A jogszabályokban rögzített lehatárolások által érintett települések: a. Balaton-felvidéki Nemzeti Park működési területe, b. „Balaton-felvidéki kultúrtáj” világörökség várományos helyszín, c. Járások szerint 1963-ban

Figure 2. Settlements appearing in the legislations: a. Area of Balaton Uplands National Park, b. ‘Balaton Uplands Cultural Landscape’ as described by the Tentative List of World Heritage Sites in Hungary, c. Grouping based on districts (as of 1963)

Fejlesztési célú lehatárolások

Mivel a Balaton és a Balaton-felvidék Magyarország elsődleges idegenforgalmi célpontjai közé tartozik, ezért a turisztikai lehatárolások áttekintését is nagyon fontosnak tartottuk. Munkánk során szembesültünk azzal a jelenséggel, hogy a Balaton-felvidéknek, mint „márkajelzésnek” milyen fontos szerepe van az egyes turisztikai vonzerők, programok és szálláshelyek értékesítésében. Elsőként az útikönyvek meghatározásait és lehatárolásait, majd a tervezési-fejlesztési dokumentációkat ismertük meg, melyek a teljes Balaton térségére vonatkoznak. Végül olyan idegenforgalomhoz is kötődő lehatárolásokat (világörökségi terület, szőlészet-borászat) tanulmányoztunk, melyek nevükben viselik a Balaton-felvidék megnevezést.

Turisztikai szempontból többféle lehatárolást is találtunk a Balaton-felvidékre. A panoráma útikönyvek Magyarország kötetében a következőket írják: „Fűzfőtől nyugatra a Bakony hegységgel szomszédos a Balaton északi partja. A hegység déli részét a veszprém–nagyvázsony–tapolcai törésvonal és a Balaton között Balaton felvidéknek nevezzük. (...) A Balaton-felvidék egyetlen, 150-200 méterrel a tó fölé emelkedő fennsík, amelyet túlnyomórészt permii és triász üledékek alkotnak” (Papp 1978). Ugyanezen sorozat 1980-as Balaton című kiadványa szűkszavúbban fogalmaz: „A Bakony és a Balaton között elterülő hegyes fennsík: a Balaton-felvidék nem tartozik a szűkebb értelemben vett Balaton-környékhez” (Zákonyi 1980). Viszont a 2005-ben kiadott „A Balaton és környéke” című kötet már a Magyarország kötethez hasonló módon határolja le a Balaton-felvidéket: „Balatonfűzfőtől Badacsonyig a Bakony déli vonulatai, összefoglaló néven a Balaton-

felvidék. (...) A hegyek lábánál Balatonalmádítól Balatonfüredig végigvonuló, védett, mediterrán jellegű teraszos partot Lóczy Lajos nyomán balatoni Rivierának nevezik” (Feketéné 2005). Nyugatról a Tapolcai-medence határolja, és a Balaton északi partját a Keszthelyi-hegység zárja le. A Balaton-felvidék „a Balaton északi törésvonalától a veszprém–tapolcai törésvonalig terjedő hegység, amelyet a Vázsonyi medence, ill. a veszprém–tapolcai út, a Tapolcai-medence keleti pereme és a Balaton határol.” (Feketéné 2005)

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) területi lehatárolásáról a 2000. évi CXII. törvény rendelkezik, ám az üdülőkörzetbe tartozó települések meghatározása sok ellentmondást mutat. Az 177 település lehatárolása „esetleges”, sem természeti, sem pedig mesterséges határokhoz nem igazodik, és a szigorúan vett turisztikai szempontok sem követhetők figyelemmel. Nem követi a Balaton vízgyűjtőjének területét, sem a korábbi 18 önkéntes önkormányzati szövetség területét, sem a tóval érintkező (2013. január 1-jével megszűnt) kistérségek (NUTS-4) határait (3.a ábra/a). Problémát jelent továbbá, hogy a 28/1998. (V.13.) IKIM rendelet a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok, valamint a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok munkaszervezeteinek feladatairól [28/1998. (V.13.) Korm. rend.] csak 155 olyan települést sorol fel, amely a Balatoni RIB működési területeként definiált turisztikai régió része. Így 8 olyan település van, amelyek a BKÜ-ben megtalálhatók, ellenben hiányoznak a turisztikai régióból. Ugyanakkor Nemesvámos az utóbbi része, míg a BKÜ-ben nem található (Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség 2008).

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Koncepció a Balaton-felvidéket az üdülőkörzeten belül önálló fejlesztési kistérségként határozza meg. Pontos területet nem rendel hozzá, azonban három kisebb fejlesztési térségre, a Tapolcai-medencére, a Balaton-felvidékre és a Bakonyaljára bontja, melyekből következtethetünk a határokra (Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht. 2008).

A 2016. december 6-án elfogadott 2016. évi CLVI. törvény a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól (2016. évi CLVI. törv.) szerint a turisztikai fejlesztések tervezési alapegysége a jövőben a turisztikai desztináció lesz. December 16-án jelent meg a rendelet a Balaton és a Sopron–Fertő kiemelt turisztikai térségekről településlistával a Magyar Közlönyben. Csak a turisztikailag releváns településeket sorolták fel, de ez nem jelenti azt, hogy a területen található egyéb települések ne lennének a fejlesztési régió részei. A Balaton turisztikai térség e rendelet szerint 174 települést tartalmaz. A települések nincsenek teljes fedésben sem a BKÜ-vel, sem a Balatoni RIB területével. Még nem tudni, hogy milyen lesz az új Balaton desztináció viszonya a korábbi turisztikai lehatárolásokhoz, ezért a vizsgálatba nem vontuk be.

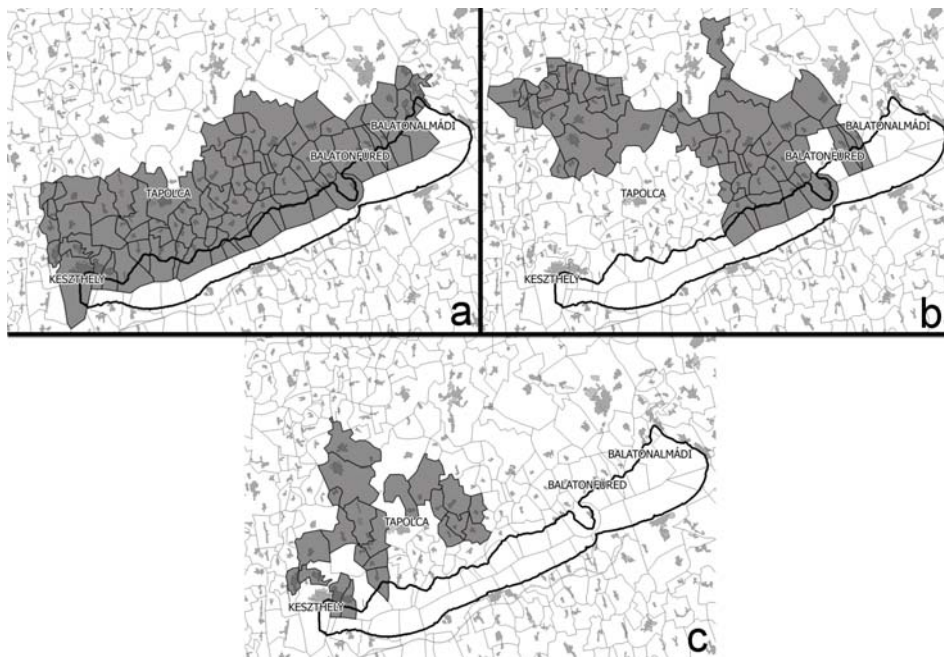
A LEADER program az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának része, melynek célja a vidék fejlesztésére szánt uniós források elosztása a helyi politikai, gazdasági szereplők és civilszervezetek bevonásával. Ennek érdekében helyi akciócsoportot (HACS) kell létrehozni, melyben önkéntes alapon vesznek részt önkormányzatok, a kistérség vállalkozói és a kistérség civil szerveződései. A Balaton északi sávjában három LEADER egyesületet találtunk, amelyek összesen 104 települést fognak össze. Mivel ez a szerveződés nem felülről irányított, így az, ha egy település nem tagja LEADER szervezetnek az a kutatásunk szempontjából nem kizáró ok. Mivel nevében csak egy szerepelteti a „Balaton-felvidék” megjelölést és használja, mint márkanévet ezért csak ezzel az egyel foglalkoztunk részletesebben.

Az Éltesítő Balaton-felvidékért Egyesület 2008-ban alakult, fő célja a közösségek, a közösségi gondolkodás erősítése, a gazdasági fejlődés támogatása, a helyi termékek, szolgáltatások valamint a turisztikai kínálat minőségi fejlesztése és népszerűsítése. Turisztikai szempontból is kiemelkedő eredménye „A Vidék Minősége – Éltesítő Balaton-felvidék” védjegy létrehozása és működtetése. Az Éltesítő Balaton-felvidékért Egyesület LEADER HACS a közvetlen működési területén 59 települést és azok fejlesztési elképzeléseit, tevékenységeit fogja össze és koordinálja (3. ábra/b). A térség jellemzően aprófalvas, ahol a

kistelepülések jellemző problémáival kell szembenézni, és azokra megoldást találni (Éltető Balaton-felvidékért Egyesület 2016).

Több mint 2200 éve megszakítatlan, fontos helyet foglal el a szőlőművelés, a borkultúra a Balaton partján. A szőlőművelést meghonosító keltákat követően a Római Birodalomban is fejlett borkultúrával találkozunk, amely később a magyar királyi és egyházi birtokok, valamint főúri szőlők helyszíné. A Balatoni Borrégió Magyarország hét borrégiójának egyike, melyet a Balaton körül elhelyezkedő hat borvidék alkot: Badacsonyi borvidék, Balaton-felvidéki borvidék, Balatonboglári borvidék, Balatonfüred-Csopaki borvidék, Nagy-Somlói borvidék, Zalai borvidék. A Balatonboglári borvidék kivételével, valamennyi az északi partvonalon húzódik.

A Balaton északi partjának a második hegyvonulatába tartozó részén található a Balaton-felvidéki lehatárolt termőterület, ami Rezitől Köveskálig húzódó mintegy 50 kilométernyi partszakaszt jelenti. A borvidék a Keszthelyi-hegység és a Dél-Bakony lábánál, a hegyek közötti medencék oldalain, köztük a Káli-medence lejtőin terül el. Az eltérő földrajzi, ökológiai és egyéb adottságok miatt a borvidék három körzetre tagolódik, melyek a következők: Káli körzet hat településsel, Balatonedericsi–Lesencei körzet hét településsel és a Cserszegi körzet tíz településsel (http3) (3. ábra/c).

3. ábra A térképen ábrázolható lehatárolások települési szintre lebontva: a. Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Balatontól északra lévő települései, b. Éltető Balaton-felvidék Leader, c. Balaton-felvidéki borvidék
 Figure 3. Delineations of the subjected settlements displayed on map: a. Settlements north to Lake Balaton within the Lake Balaton Resort Area, b. Settlements of the Balaton Uplands wine region, c. Settlements subjected by the 'Éltető Balaton-felvidékért' LEADER Local Action Group

Eredmények

A feldolgozott dokumentumokat három nagy csoportba osztottuk fel: tudományos és szakspecifikus, jogszabályban rögzített valamint fejlesztési célú. A három csoportba tartozó településeket külön-külön is megjelenítettük térképen, mielőtt összesítettük. Az eredmények alátámasztják, hogy a különböző téma- és tudományterületek eltérő preferenciákkal rendelkeznek: más szempontok szerint határolható le a Balaton-felvidék, ha tudományos szempontokat és más, ha fejlesztési szempontokat vesznek figyelembe. Összesen 150

település érintett legalább egy vizsgált dokumentum lehatárolása által. Az egyes települések érintettségét táblázatban foglaltuk össze (2. táblázat).

2. táblázat Részlet a települések érintettségét összegző táblázatból
Table 2. A detail of the table summarising analyses of the subjected settlements

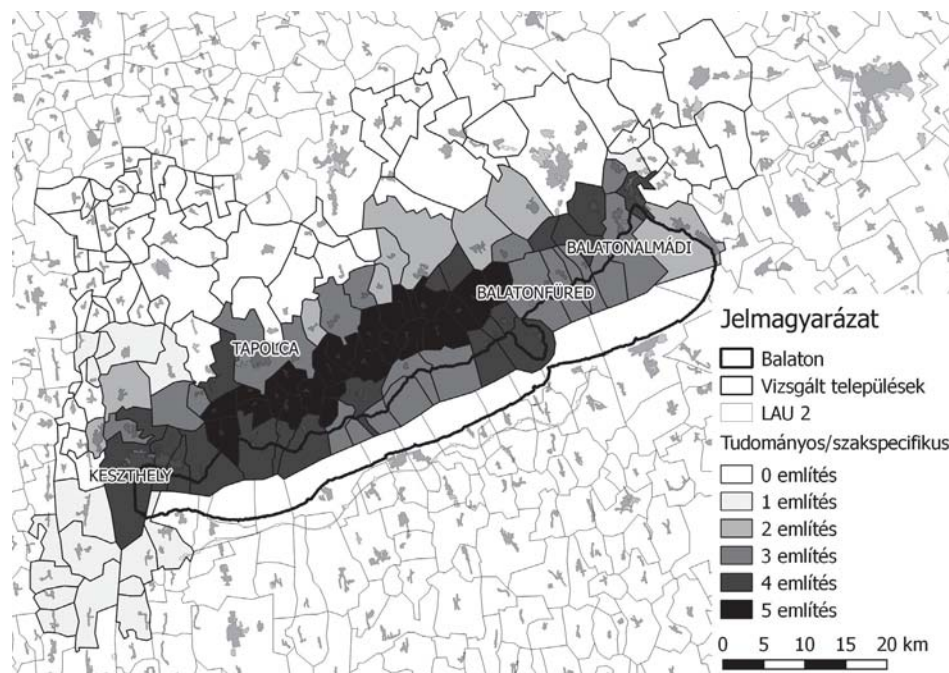
Település	Σ	tudományos/szakspecifikus jogszabályban foglalt fejlesztési célú	TUDOMÁNYOS, SZAKSPECIFIKUS LEHATÁROLÁSOK							JOGSZABÁLYBAN RÖGZÍTETT LEHATÁROLÁSOK				FEJLESZTÉSI CÉLÚ LEHAT.						
			Kistájgazdálkodási terv							144/1950 MT rendelet alapján lehatárolt járások										
			Balaton-felvidék és kismencedéi	Balaton riviera	Tapolcai-medence kistáj	Badacsony-gulács-csoport	Keszthelyi-fennsík	Keszthelyi-riviera	Földtani lehatárolás	Balaton-felvidék medencéi	Régészeti és tájépítészeti	Építészeti és néprajzi	Világörökség várományos	Balaton-felvidéki Nemzeti Park	Keszthelyi járás (1950)	Sümegei járás (1950)	Tapolcai járás (1950)	Veszprémi járás (1950)	Balaton-felvidéki borvidék	Balaton Kiemelt Üdülőkörzet
Ábrahámhegy	6	3	1	2		X				X	X							X	X	
Alsóörs	5	3	0	2		X				X	X							X	X	
Alsópáhok	1	0	1	0									X							
Aszófő	9	4	2	3		X			X	X	X		X	X				X	X	X
Badacsonytomaj	9	4	3	2			X		X	X	X		X	X		X		X	X	
Badacsonytördemic	9	4	3	2			X		X	X	X		X	X		X		X	X	
Balatonakali	6	3	0	3		X			X		X							X	X	X
Balatonalmádi	5	3	0	2		X			X		X							X	X	
Balatoncsicsó	10	5	2	3	X				X	X	X	X		X		X		X	X	X
Balatonederics	11	5	3	3			X		X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
Balatonfüred	6	3	1	2		X			X		X		X					X	X	
Balatonfűzfő	6	4	0	2		X			X		X	X						X	X	

Az egyes csoportok által meghatározott Balaton-felvidéki települések

A tudományos, illetve szakspecifikus szempontú meghatározások esetében a fent említett 150-ből 90 település érintett. A növényföldrajzi és a vízrajzi dokumentumokat itt nem tudtuk figyelembe venni, mert konkrét, településeket tartalmazó értelmezést nem tartalmaznak. Mivel a tájépítészeti és a régészeti meghatározás ugyanazt a 70 települést tartalmazza, ezért egy kategóriaként kezeltük, az építészeti és néprajzi lehatárolások tekintetében ugyanígy jártunk el. A települések között természetesen előfordulnak olyanok, melyek csak egy lehatárolás által érintettek, de olyan is, amelyeket mind az öt, általunk térképezett lehatárolás érint.

Az eredményeket a 4. ábra szemlélteti. Az érintett települések száma:

- kistájak
 - Balatoni riviéra kistáj: 17,
 - Balaton-felvidék és kismedencéi kistáj: 20,
 - Tapolcai-medence kistáj: 8,
 - Keszthelyi-riviéra: 5,
 - Badacsony-gulács-csoport kistáj: 5,
 - Keszthelyi-fennsík kistáj: 5,
- földtani lehatárolás: 70,
- a Balaton-felvidék medencéi: 61,
- régészet és tájépítészet: 70,
- építészet és néprajz 35.

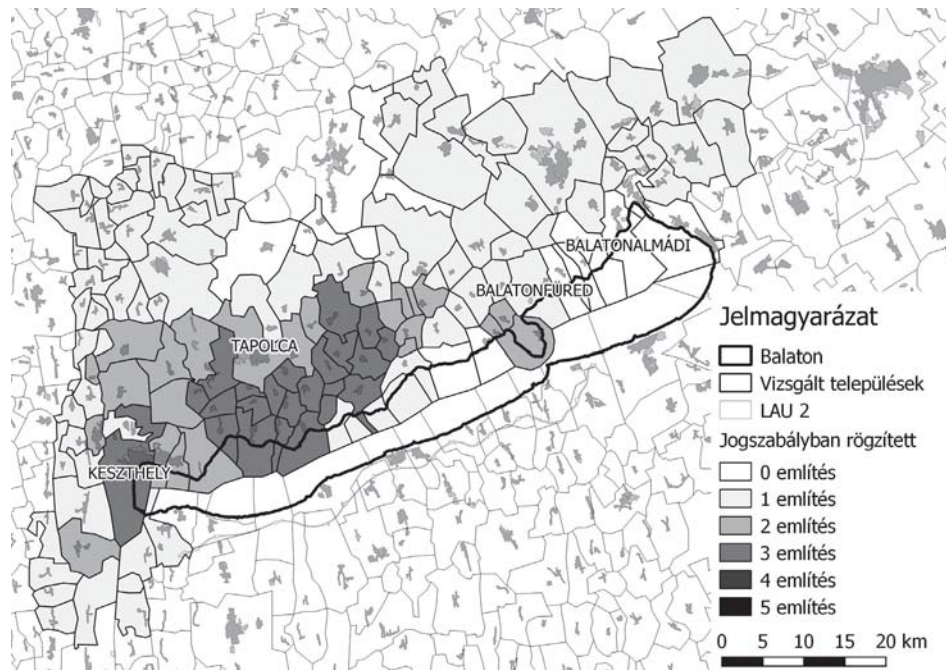

4. ábra A szakspecifikus szempontú lehatárolások alapján kirajzolódó Balaton-felvidéki települések
 Figure 4. Grouping of Balaton Uplands settlements as reflected by the scientific approach

A második csoportot a jogszabályban rögzített lehatárolások alkották. Ez esetben minden feldolgozott forrásból tudunk településeket azonosítani. A három elkülönített csoport közül ebben található a legtöbb település, szám szerint 134. Az említések alapján kategorizált településeket a 5. ábra szemlélteti.

A lehatárolások által érintett települések száma a következő:

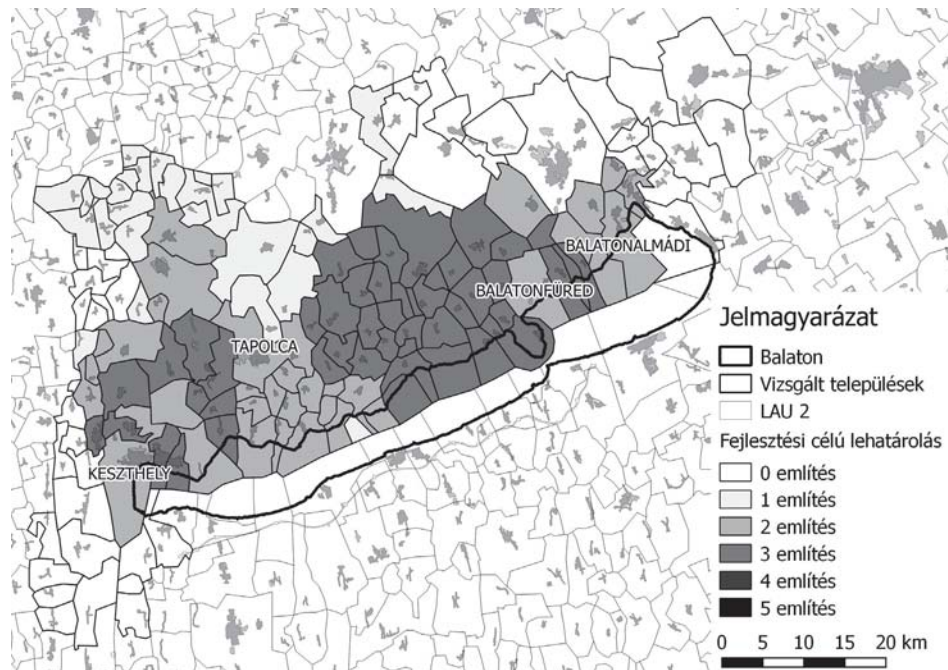
- Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi várományos terület: 33,
- Balaton-felvidéki Nemzeti Park illetékességi területe: 54,
- korabeli (1950) járások szerint
 - Keszthelyi járás: 20,
 - Sümegi járás: 30,
 - Tapolcai járás: 39,
 - Veszprémi járás: 27.

5. ábra A jogszabályban rögzített lehatárolások alapján kirajzolódó Balaton-felvidéki települések
 Figure 5. Grouping of Balaton Uplands settlements as reflected by the legal regulations

A harmadik csoportban a fejlesztési dokumentumok Balaton-felvidék értelmezéseit vizsgáltuk meg. Mindösszesen 109 település volt érintett valamely feldolgozott lehatárolás alapján, azt azonban kijelenthetjük, hogy az előzőektől jelentősen eltérnek azok a települések, amelyek az egyes fejlesztési dokumentumok szempontjából számítanak Balaton-felvidékinek. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet és a Balatoni Regionális Idegenforgalmi Bizottság települései közül csak azokat vettük figyelembe, melyek az északi parton helyezkednek el. A települések egyes dokumentumok általi érintettsége a 6. ábrán látható. A térképen megjelenített települések száma a következő:

- Balaton-felvidéki borvidék: 22,
- Balaton Kiemelt Üdülőkörzet: 80,
- Balatoni RIB: 79,
- Élhető Balaton-felvidék LEADER (vidékfejlesztés): 59.

6. ábra Az egyes fejlesztési dokumentumok általi lehatárolások alapján kirajzolódó Balaton-felvidéki települések

Figure 6. Grouping of Balaton Upland settlements mentioned by development documentations of the subjected region

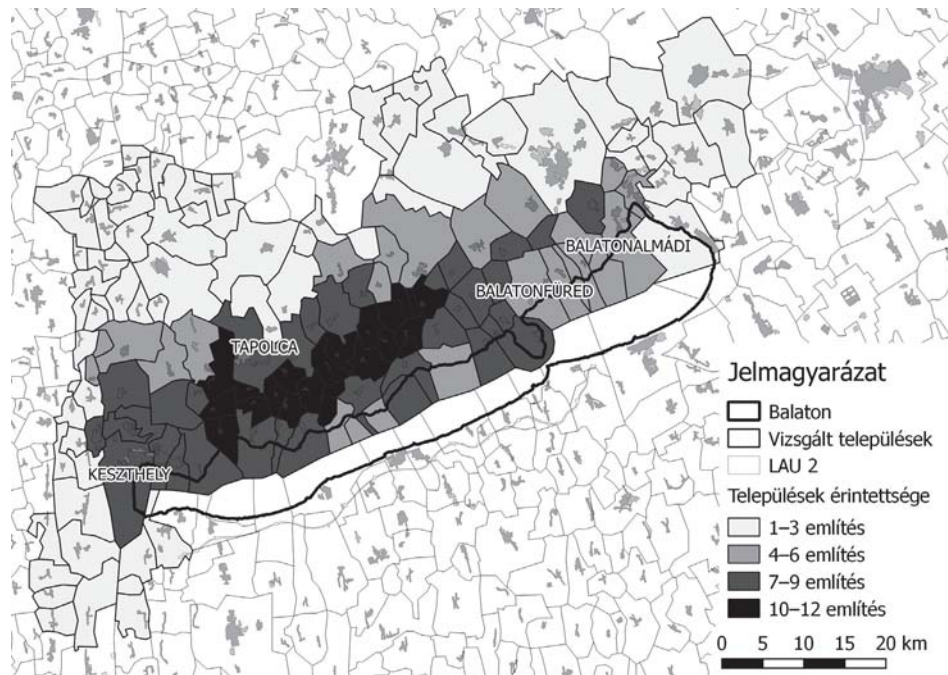
Összesített eredmény az egyes lehatárolás-csoportok alapján

Mindösszesen 12 különböző dokumentum Balaton-felvidék lehatárolásait vetettük össze. A 12 különböző forrás összesen 150 települést érintett. A megvizsgált és térképezett dokumentumok alapján ezek közül bármelyik település állíthatja magáról valamelyik forrásra hivatkozva, hogy a Balaton-felvidéken van. Összevetettük az egyes lehatárolásokat és térképen ábrázoltuk, hogy az egyes települések hány dokumentumban szerepelnek (7. ábra).

3. táblázat A lehatárolt településeket említő dokumentumok száma
Table 3. The number of documents mentioning the subjected settlements

Lehatárolások	Érintett települések száma	Említések száma					
		0	1	2	3	4	5
Tudományos/szakspecifikus	90	60	17	9	20	19	25
Jogszabályban rögzített	134	16	88	23	23	-	-
Fejlesztési célú	109	41	27	33	49	0	-

A legtöbb (10, illetve 11) dokumentumban előforduló települések: Balatoncsicsó, Balatonederics, Balatonhenye, Gyulakeszi, Hegymagas, Káptalantóti, Kékkút, Kisapáti, Köveskál, Lesencetomaj, Mencshely, Mindszentkál, Monoszló, Nemesgulács, Nemesvita, Óbudavár, Raposka, Salföld, Szentantalfa, Szentbékáll, Szentjakabfa, Tagyon.

7. ábra A leggyakrabban említett Balaton-felvidéki települések
 Figure 7. The most frequently mentioned settlements of the Balaton Uplands

Konklúzió

Az eredmények alapján a három kategória lehatárolása jelentősen eltér egymástól. Az összesítés alapján viszont csak egy valószínű, elfogadható Balaton-felvidék körvonalazódik.

- A tudományos és szakspecifikus lehatárolás alapján, a legtöbbször említett települések összefüggő, jól elkülöníthető egységet alkotnak. Ebben a kategóriában a legnagyobb az eltérés az egyes dokumentumok között, ennek ellenére a legkevesebb érintett település (90) ebben a kategóriában található. A vizsgált dokumentumok alapján kirajzolódik, hogy a különböző szakterületek a közvetlen part menti sávot nem tekintik a Balaton-felvidék szerves részének.
- A jogszabályban rögzített lehatárolás az előzőektől szűkebb körű Balaton-felvidéket rajzol ki annak ellenére, hogy ebben a kategóriában érintett a legtöbb település (134). A kirajzolódó „belső kör” települései meglepő módon a Tapolcai-medence és a Badacsony–gulács-csoport kistájak területével vannak átfedésben.
- A legnagyobb szórást a fejlesztési dokumentumokban található településlisták adják. Összesen 109 település érintett ebben a kategóriában, de a négy megvizsgált dokumentum alapján nincs olyan település, amelyik mindegyikben említésre került. A csoportban a leggyakoribb települések érdekes módon nincsenek átfedésben sem a tudományos/szakspecifikus, sem a jogszabályban meghatározott, legtöbbször szereplő településekkel.

Az érintettségek összegzése alapján jól lehatárolható, összefüggő, egységes Balaton-felvidék tömb rajzolódott ki. 22 település esetében volt említés 10 vagy annál több dokumentumban. Az így lehatárolt terület összegzi a három csoport által kiemelt településeket a Balatonfüred–Tapolca vonalban a part menti települések kivételével. Meglepő módon a legtöbb dokumentumban említett helységek között csupán egy part menti település (Balatonederics) szerepel.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a Balaton-felvidéket kétféleképpen határozhatjuk meg:

- a nagyobb, szélesebb körű lehatárolás, melyet elsősorban turisztikai és marketing célokból, illetve az esetleges pályázati források megszerzésére irányuló háttéranyagokban javasolunk használni a Balaton északi partján Balatonfűzfőtől Keszthelyig tartó, a parttól északra 4-5 települési széles sáv, illetve
- a szorosabban vett, szakmai alapokon nyugvó Balaton-felvidék az általunk meghatározott 22 településsel, amelyek a Balaton északi partján találhatók, Tapolcától Mencshelyig elnyúló, a tóparttól északra és a 77-es úttól délre egy-egy települési sávval elválasztott terület.

Kutatásunk során a kitűzött célt, a meglévő Balaton-felvidék lehatárolások összegyűjtését, összehasonlítását és ezek alapján egy új – szakmai alapokon nyugvó, a területi tervezés preferenciáit figyelembe vevő – lehatárolás megalkotását, teljesítettük. Munkánk hiánypótlónak tekinthető, hiszen – mint kutatásunk során igazoltuk – egységes, minden szakterület által elfogadott, jogszabályok által rögzített Balaton-felvidék nem létezik. Természetesen a nagy hagyományokkal rendelkező földtani, tájökölógiai és egyéb lehatárolások megváltoztatása nem célunk, de a területi és település tervezés, a területfejlesztés számára, illetve az államigazgatásban igen hasznos lenne, ha térségben egységes lehatárolást alkalmaznának. A jövőben javasoljuk a jogszabályokban, fejlesztési dokumentumokban a szűken vett (szakmai) és tágabb értelemben vett (elsősorban turisztikai) Balaton-felvidék értelmezés használatát.

Irodalom

- 27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről
- 28/1998. (V.13.) IKIM rendelet a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok, valamint a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok munkaszervezeteinek feladatairól
- 31/1997. (IX. 23.) KTM rendelet a Balaton-felvidéki Nemzeti Park létesítéséről
- 50/1983. (XII. 28.) MT rendelet a tanácsokról szóló 1971. évi I. törvény végrehajtására kiadott 11/1971. (III. 31.) Korm. rendelet módosításáról és egyes tanácsi hatáskörök rendezéséről
- 144/1950. (V. 20.) MT rendelet a járások területének rendezéséről
2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról
2016. évi CLVI. törvény a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól
- Balassa I., Ortutay Gy. 1979: Magyar néprajz. Corvina, Budapest
- Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht. 2008: Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Konceptió 2020-ig. Balatonfüred-Siófok. p. 149.
- Borhidi A. 2003: Magyarország növénytakarásai. Akadémiai Kiadó, Budapest. p. 610.
- Budai T., Császár G., Csillag G., Dudko A., Koloszar L., Majoros Gy. 1999: A Balaton-felvidék földtana. Magyarázó a Balaton-felvidék földtani térképéhez. Megjelent: Id. Lóczy Lajos születésének 150. évfordulóján. A Magyar Állami Földtani Intézet 197. Alkalmi kiadványa, Magyar Állami Földtani Intézet, Budapest. p. 257.
- Dövényi Z. (szerk.) 2010: Magyarország kistájainak katasztere. Második, átdolgozott és bővített kiadás. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. p. 876.
- Éltető Balaton-felvidékért Egyesület 2016: Balaton-felvidéki Akciócsoport LEADER vidékfejlesztési közösség Éltető Balaton-felvidék Helyi Fejlesztési Stratégia 2014-2020. Éltető Balaton-felvidékért Egyesület, Sümeg. p. 103.
- Feketéné K. K. 2005: A Balaton és környéke. Panoráma regionális útikönyvek, Budapest. p. 42.
- Firnigl A. 2012: Római kori villák történeti környezetének vizsgálata a Balaton-felvidéken. Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti és Tájökölógiai Doktori Iskola, Budapest. p. 256.
- Koppány T. 1963: A Balaton-Felvidék románkori templomai. Megjelent: Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 1. Veszprém. p. 81.
- Krizsán A. 2015: Balaton-felvidéki építészeti útmutató. Nemzeti Agrárszaktanácsi, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet.

- Marosi S., Somogyi S. (szerk.) 1990: Magyarország kistájainak katasztere (II. kötet). MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest. p. 1023.
- Mikházi Zs., Csemez A., Máté K., Sallay Á. 2016: The role of calvaries in Hungarian religious tourism. *Journal of Tourism Challenges and Trends – Tourism and Religion*. 9(1): 65–92.
- Mócsy A., Fitz J. (szerk.) 1990: Pannonia régészeti kézikönyve. Akadémia Kiadó, Budapest. p. 386.
- Ortutay Gy. (szerk.) 1977: Magyar Néprajzi Lexikon (Első kötet A-E). Akadémia Kiadó, Budapest. p. 772. Elektronikus változat: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/1-509.htm>
- Papp A. (szerk.) 1978: Magyarország (Panoráma utikönyv). Panoráma, Budapest. p. 821.
- Penksza K., Szentés Sz., Tasi J., Loksa G. 2008: Gyepgazdálkodás és természetvédelem Balaton-felvidéki példák. *Biológia Konferencia V. Nyíregyháza*, 2008. november 6–9. p. 140.
- QGIS Development Team, 2016. QGIS Geographic Information System. Open Source Geospatial Foundation Project. <http://www.qgis.org/>
- Verebélyi K. én.: Népcsoportok és regionális kultúrák – Dunántúl és Felföld. (http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Neprajz/82Vereb%E9lyi/nepcsoportok_es_regionalis_kulturak/necs_7.html)
- Zákonyi F. 1980: Balaton. Harmadik, átdolgozott és bővített kiadás. Panoráma „mini” útikönyvek, Budapest. p. 122.
- VKKI-KDTVIZIG 2010: Vízgyűjtő-gazdálkodási terv 4-2 Balaton közvetlen, Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság, Közép-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, 2010. április
- [http1 Balaton-felvidéki Nemzeti Park honlapja https://bfnp.hu/hu/nemzeti-park](http://www.balaton-felvideki-nemzeti-park.hu/)
- [http2 A „Balaton-felvidéki kultúrtáj” Világörökségi Várományos Helyszín a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén \(2016\) hirbalaton.hu/wp-content/uploads/2016/.../Vilagorokseg_Balaton-felvidek_2016.pdf \(látogatva 2016. 11.11.\)](http://www.balaton-felvideki-kulturtaj.vilagorokseg.hu/)
- [http3 A magyar borvidékek komplex stratégiai programjainak megalapozása - Balatonfelvidéki Borvidék, Badacsony, 2004. http://docplayer.hu/1037559-A-magyar-borvidekek-komplex-strategiai-programjainak-megalapozasa-balatonfelvideki-borvidek.html](http://www.balaton-felvidek.com/magyar-borvidekek-komplex-strategiai-programjainak-megalapozasa-balatonfelvideki-borvidek.html)

DELINEATION OF THE BALATON UPLANDS

K. MÁTÉ, Á. SALLAY, ZS. MIKHÁZI

Szent István University, Department of Landscape Planning and Regional Development
1118 Budapest, Villányi út 29-43. e-mail: mate.klaudia@phd.uni-szie.hu, sallay.agnes@tajk.szie.hu,
mikhazi.zsuzsanna@tajk.szie.hu

Keywords: Balaton Upland, designation

The Balaton Uplands region is a well-known and popular tourist destination, as it is a very characteristic one within Hungary. But where is it located exactly? Where are its limits? It is surprisingly hard to find an answer that satisfies everyone. In our study, we used various aspects to examine which settlements have a justification for considering themselves as belonging to the Balaton Uplands, and which are merely enjoying the benefits of their favourable geographical location. We compared studies and legislations of various fields based on which settlements are listed as part of the Balaton Uplands region. In total, we examined and mapped the delineation of 12 documents, involving 150 settlements. In the documents, three distinct aspects appeared: thus, we grouped the settlements based on scientific approach, development and legal aspects. These three categories brought different results, but their summarisation resulted in a well-defined Balaton Upland block of 22 settlements.